

ВІДГУК
офіційного опонента доктора філософських наук
Филипович Людмили Олександрівни
на дисертацію Мальцева Олега Вікторовича
«Концепції удосконалення природи людини
в неорелігійних доктринах ХХ ст.», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук за спеціальністю 09,00.11 - релігієзнавство

Подана до захисту дисертація присвячена живій і затребуваній сучасним суспільством проблемі - проблемі удосконалення природи людини. Виступаючи об'єктом наукових досліджень в різних галузях гуманітарних дисциплін, ця тема належить до кола так званих «вічних», над розв'язанням якої тисячоліття "б'ються" мислителі - релігійні та світські, пропонуючи різноманітні теорії і концепції, програми і плани покращення людини і світу. Дисертант, обгрунтовуючи вибір теми дослідження, слушно показує вектори актуалізації цієї проблеми в контексті розвитку сучасної технократичної цивілізації, зокрема ідей трансгуманізму, наголошує на нагальній потребі подолання системної антропологічної кризи, яка охопила сучасне людство. Поява альтернативних традиційним релігіям антропологій, які прагнуть вказати сучасній людині шлях виходу з духовного тупику, є достойним об'єктом для дослідження. Враховуючи його неусталеність та еkleктичність як за доктринальним змістом, так і за організаційними формами, намагання дисертанта взятися за таку складну тему не можуть не викликати поваги і підтримки.

Поставлені дисертантом дослідницькі завдання вимагали від нього ґрунтового знання філософських та релігійних антропологічних доктрин, класичних та сучасних теорій удосконалення природи людини, а також проблемних полів сучасного релігієзнавства, психології, філософії, вміння створити несуперечливий науково обґрунтований їх синтез в дискурсі сучасної гуманітаристики.

Є всі підстави стверджувати, що О. В. Мальцеву вдалося науково, комплексно, обґрунтовано, послідовно виконали всі поставлені в дисертації дослідницькі завдання і запропонувати на розгляд Спеціалізованої вченої ради не лише власне бачення досліджуваного феномену, але й досить оригінальну авторську методику його філософсько-релігієзнавчого аналізу.

Запропонована в першому розділі дисертації програма дослідження та його робоча гіпотеза обґрунтовуються автором на основі аналізу великої кількості наукових джерел, які, незважаючи на те, що мають різний науковий авторитет, дозволяють

та елементи психосоматичних практик удосконалення. Накопичений автором в процесі роботи над цим розділом цікавий матеріал, на нашу думку, можливо видати як навчальний посібник для студентів філософських факультетів, які спеціалізуються на релігієзнавстві та філософській антропології.

В підрозділі 2.3. дисертаційного дослідження аргументується думка про те, що антропологічні доктрини New Age щодо удосконалення природи постають логічним продовження містико-езотеричних шукань традиційних релігій в цьому напрямку. Автор слушно вбачає за строкатою еkleктичною різноманітністю аналізованих концепцій удосконалення людини в НРТ спробу відповіді на виклики часу. Йому вдається виокремити в постмодерних нарративних конструкціях New Age спільні риси та довести тяглість містичного прагнення людства щодо перетину або руйнації Антропологічної межі та продовження можливостей самореалізації та удосконалення у масштабі Всесвіту.

Третій розділ дисертаційного дослідження підтверджує теоретичні узагальнення прикладами з доктринальних положень та практичними техніками удосконалення людини в трьох поширених в Україні напрямках New Age. Йдеться про послідовників О. та М. Рерихів, К. Кастанеди та Р. Хаббарда. Вибір саме цих груп New Age не викликає з фахової точки зору жодних сумнівів в його доцільності. Антропологічні доктрини саме цих напрямів дають можливість досліднику виявити специфіку альтернативної антропології New Age, оригінальність їх розуміння шляхів та методів удосконалення природи сучасної людини.

В цьому розділі слушно наголошується, що приналежність розглянутих неорелігійних рухів до New Age обумовила в них чіткі риси альтернативної релігійності, які повною мірою виявляються в їх антропологічних побудовах, а саме: еkleктичний інтертекстуальний характер джерел, що відсилають їх послідовників одночасно до різних релігійних традицій попередніх епох - від шаманізму та магії (К. Кастанеда) до російського космізму (Реріхи) та психоаналізу (Р. Хаббард); всі вони намагаються синтезувати містичний досвід різних релігійних традицій з найновішими (на час виникнення аналізованих вчень) концепціями природничих наук та психології; вони пропонують своїм послідовникам технології трансформації власної свідомості та декларують їх ефективність в разі чіткого виконання конкретних методик та правил життя і соціальної поведінки; лідери цих шкіл апелюють до власного містичного

досвіду та спираються в своїх доктринах на «інформацію, отриману від вищих істот».

Приємно констатувати, що дисертант будує свої теоретичні узагальнення на основі величезного особистого досвіду включених релігієзнавчих спостережень у групах послідовників зазначених доктрин New Age, які О. В. Мальцев особисто вивчав протягом останніх 10 років як практикуючий психолог. Цей факт ще раз підкреслює наукову достовірність та обґрунтованість висновків рецензованого дисертаційного дослідження, які є логічними і концептуально узагальненими, вони повністю відображають розкриття тих дослідницьких завдань, які були поставлені.

Отже, текст та зміст дисертаційної роботи О. В. Мальцева є такими, що дозволяють зробити висновок щодо компетентності дослідника, який представив нові та оригінальні релігієзнавчі ідеї.

Однак, як будь-яке самостійне й новаторське дослідження, дисертація О. В. Мальцева не позбавлена недоліків. Тому висловимо зауваження з метою, по-перше, визначити пропозиції щодо можливих ідей подальшого дослідження означеної проблеми; по-друге, запобігти повторенню окремих помилок у наступних дослідженнях і реалізації конкретних рекомендацій не тільки дисертантом, але і його можливими послідовниками; по-третє, відзначити пріоритетні напрямки майбутніх досліджень з даної проблеми.

1. На фоні абсолютно виправданих в роботах такого плану категоріально-понятійних визначень, які даються в дисертації, складається враження, що автор синонімізує поняття «НРТ» і «New Age», не чітко окреслює їх межі, що викликає запитання, чому саме ці вчення - Реріхів, Кастанеда і Хаббарда - були обрані для порівняння, оскільки перелік рухів, які включаються до НРТ, зокрема New Age, значно перевищують кількість обраних для аналізу.

2. Авторська методика релігієзнавчого аналізу концепцій удосконалення природа людини в неорелігійних доктринах ХХ ст. не викликає заперечень, але автор все таки не вийшов в дисертації за рамки високопрофесійного застосування класичної аналітичної релігієзнавчої методології. Вважаємо, що ширше використання феноменологічного підходу (який ніяк методологічно не суперечить енергійній антропології та аналітичному релігієзнавству) до вивчення проблеми удосконалення людини саме в постмодерністських побудовах теологів New Age дозволила б суттєво поглибити авторські висновки, вивести їх на вищий рівень наукової концептуалізації.

3. У відповідності до кращих традицій вітчизняної релігієзнавчої ніколи, демонструючи неупереджене ставлення до доктрин New Age, автор чітко зазначає позитиви альтернативних антропологічних побудов неорелігійних рухів XX ст., але питання про їх негативні риси та концептуальні вади, на нашу думку, присутнє в дисертації імпліцитно, а інколи зовсім залишається поза увагою дисертанта.

4. Залишилося нерозкритим досить принципове для релігієзнавців в контексті дисертаційної проблематики питання: «Чи впливають антропологічні уявлення шкіл та напрямків New Age на їх організаційну структуру? Як працює в них інститут передачі досвіду між вчителем та учнем, зокрема досвіду трансформації особистості та самоудосконалення?»

5. Усвідомлюючи, що обсяг дисертації не дозволив дисертанту приділити належну увагу конкретним практикам трансформації людини в розглянутих доктринах удосконалення природи людини, питання наявності таких технологій у вченні Рерихів, на нашу думку, залишилося поза дослідницькою увагою автора. Якщо процедури сакрального одітингу або практики тенсьогріті кастанедіанців досить докладно проаналізовані фахівцями, практики самоудосконалення адептів Агні Йоги потребували б ґрунтовнішого релігієзнавчого аналізу.

6. Відмічаючи в цілому якість наукового викладу дисертаційного матеріалу, його академічну українську мову (не позбавлену, між тим незначних негараздів та русизмів), зазначимо наявність неусталених в україномовному науковому дискурсі перекладів специфічних доктринальних термінів, зокрема щодо вчення К. Кастанеди, які, здебільшого є калькою російськомовних перекладів запропонованих ним понять.

Висловлені зауваження та побажання не мають принципового щодо змісту дисертації характеру й можуть бути розцінені дисертантом як рекомендації для подальших досліджень. Вони не применшують значення дисертації Олега Вікторовича Мальцева, оскільки текст є оригінальним, самостійним та завершеним дослідженням.

Достовірність основних положень і висновків, сформульованих у дисертації, не викликає сумніву. Результати дисертаційного дослідження мають важливе теоретичне й практичне значення, а отже, є значним досягненням для розвитку українського релігієзнавства. Науковий доробок дисертанта достатньо повно викладений у наукових публікаціях автора. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Таким чином, дисертація Олега Вікторовича Мальцева «Концепції

удосконалення природи людини в неорелігійних доктринах ХХ ст.» повністю відповідає вимогам, що висуваються ДАК МОН України до кандидатських дисертацій, і містить ґрунтовний доробок щодо розв'язання важливої наукової проблеми, що відповідає «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р.

Дисертант цілком заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 - релігієзнавство.

Доктор філософських наук, професор,
завідувач відділу філософії та історії релігії
Інституту філософії імені Г. С. Сковороди
НАН України

Амштов

Филипович Л.О.

ЗАТВЕРДЖУЮ
ПРОСІДНІТЬ
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ
НАН УКРАЇНИ